

BIZANTSKA UMJETNOST

karakteristike vremena

- Bizantska umjetnost je umjetnost Istočnog Rimskog Carstva
- podjela Bizantske umjetnosti:
 - 1) ranobizantsko razdoblje
6.st. – 8.st. (prvo zlatno doba)
 - 2) srednjebizantsko razdoblje
9.st. – 12.st. (ikonoklazam)
 - 3) kasnobizantsko doba
13.st. – 15.st. (dinastija Paleologa)

- 330.g. Konstantin mali trgovački grad Bizantium na Bosporu proziva glavnim gradom Istočnog dijela Carstva
- nakon Konstantinove smrti grad dobija ime Konstantinopol (kasnije Carigrad, a danas Istanbul)
- 395. car Teodozije službeno dijeli Rimsko Carstvo na Zapadno i Istočno Rimsko Carstvo (Bizant)
- Istočno Rimsko Carstvo (Bizant) se je održalo do 1453. kad su Konstantinopol zauzeli Turci
- glavna religija je kršćanstvo

1) ranobizantsko razdoblje

6.st. – 8.st. (prvo zlatno doba)

- vrijeme vladavine cara Justinijana (vlada od 525.-565.g.) koji nastoji ponovo osvojiti područja nekadašnjeg Rimskog Carstva – pokreće vojni pohod – re-conquista (ponovno osvajanje) – osvaja nova područja i pripaja ih Bizantu
- svi osvojeni gradovi se obnavljaju i dobivaju novi sjaj – Justinijanovo doba ili zlatno doba bizantske umjetnosti

- jako je izražen autokratski sistem, hijerarhija na vrhu koje je sam car, carski službenici, crkva
- nosilac stila u ovom razdoblju je carski dvor, a umjetnost ima zadatak veličati državnu moć
- gradska središta su na istoku Konstantinopol, a na zapadu Ravena

Bizant u doba Justinijana



RANOBIZANTSKA ARHITEKTURA

-karakteristike crkve **istočnog dijela** Bizantskog carstva:

- centralna građevina velikih dimenzija
- kupola iznad središta
- jedinstven unutarnji prostor
- materijal za gradnju je opeka
- pročelje bogatije ukrašeno
- u unutrašnjosti mozaici i freske, kipova nema

1.primjer :HAGIA SOPHIA (AJA SOFIJA) ili SVETA MUDROST

-Istambul, Turska

-arhitekti Antemije iz Trala i Izidor iz Mileta

tlocrt - približno kvadratičan (centralni tip građevine), 3 broda povezana arkadama, glavni brod završava trostrukom apsidom, bočni brodovi križno nadsvođeni, iznad centralnog dijela glavnog broda, iznad kvadratnog tlocrta (čine ga 4 masivna stuba) diže se kupola na **pandantivima** (sferni trokuti)

kupola - je izgrađena jednim slojem opeke čime je stvorena tanka stjenka koja je minimalizirala težinu pandantiva. Unutarnji pogled pokazuje kako je svaki od 40 malenih polukružnih prozora u bazi kupole odvojen malim svodnim lukom čime je ojačana iznutra. Ovi prozori dopuštaju zrakama svjetlosti da ulaze u crkvu iz svih smjerova (u jednom trenutku nam se može učiniti kako kupola lebdi odvojena od crkve)

unutarnji prostor je jedinstven, lako saglediv iz ulaza

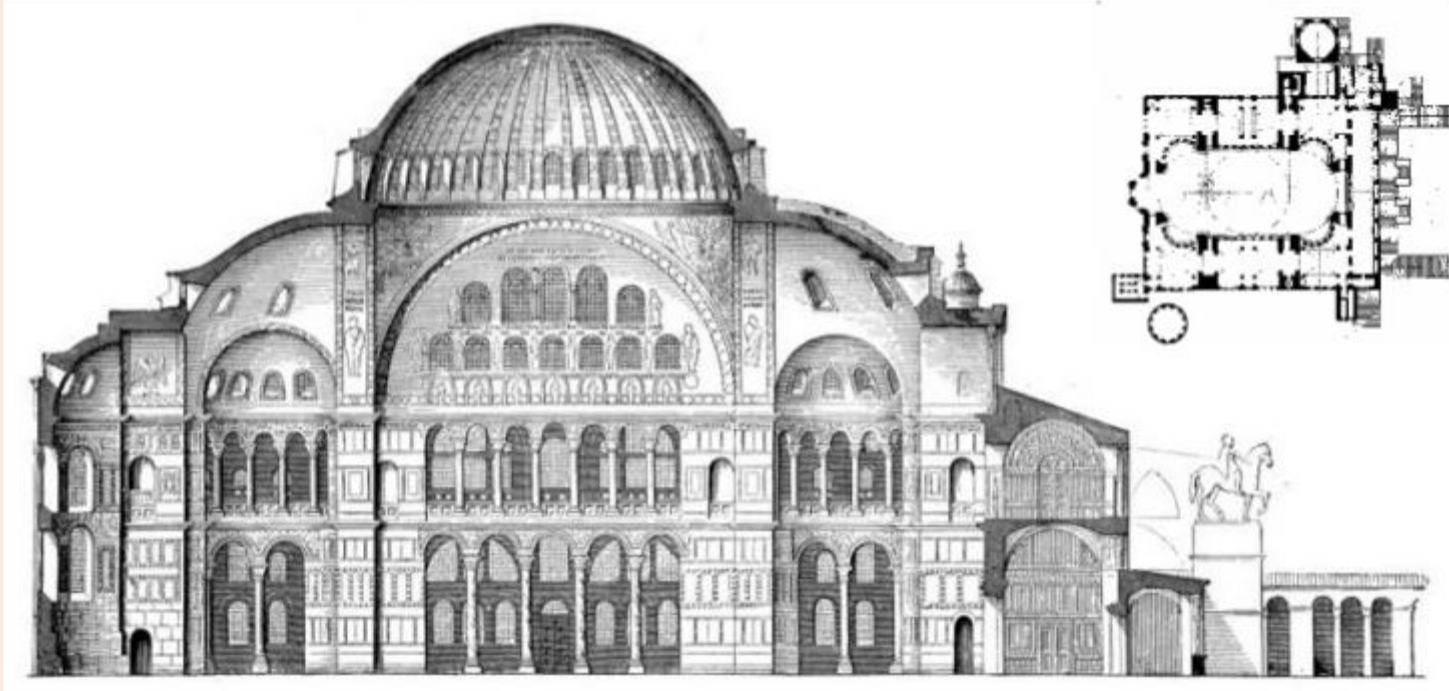
materijal je opeka i kamen

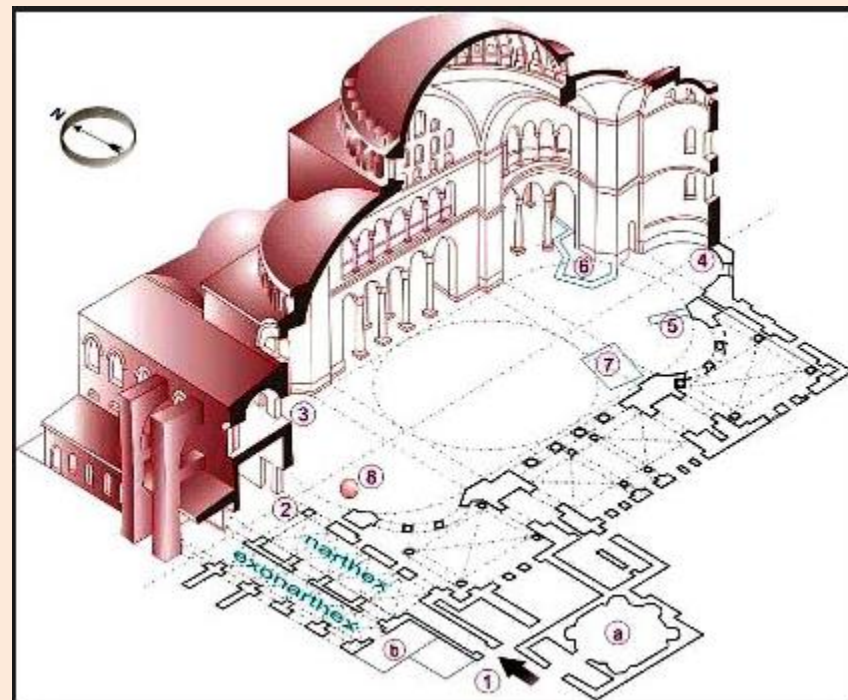
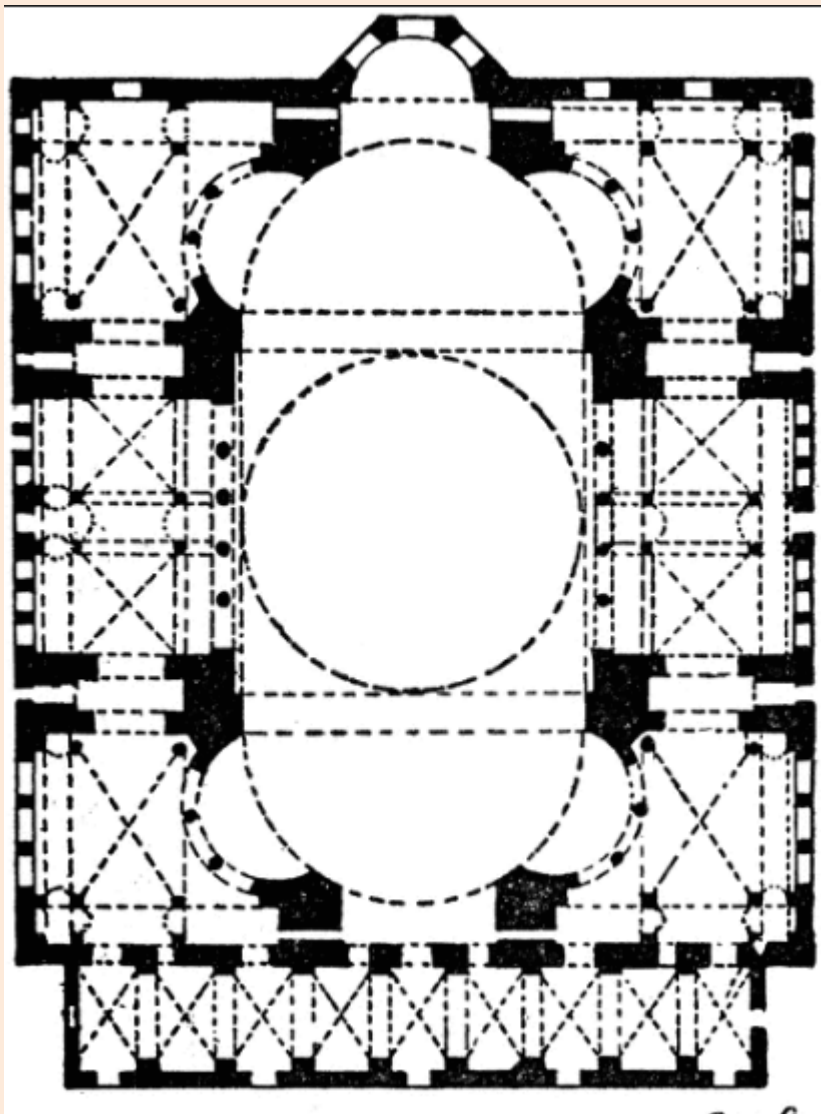
vanjski izgled crkve ostavlja dojam težine i masivnosti, uz dominaciju kupole, a volumeni se od nje spuštaju postupno i stepenasto

unutrašnjost je bila ukrašena mozaicima ali nisu očuvani

- nakon pada Konstantinopola 1453. g. crkva je pretvorena u džamiju pa su dograđena 4 minareta, a kršćanski mozaici su prežbukani, danas je u njoj muzej

- Ujednačen uzdužni i centralni karakter građevine.
- Arkade povezuju brodove.
- Glavni brod završava trostranom apsidom.
- Križno nadsvođenje pobočnih brodova i dvostrukog narteksa.
- Na masivne stubove središnjeg dijela se nastavljaju pandativi i kupola, sastavljena od 40 radijalno postavljenih rebara i koncentričnih prstenova.

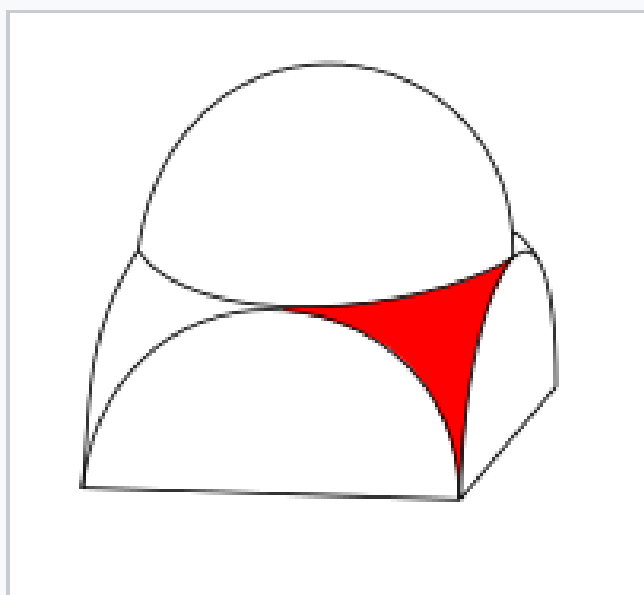




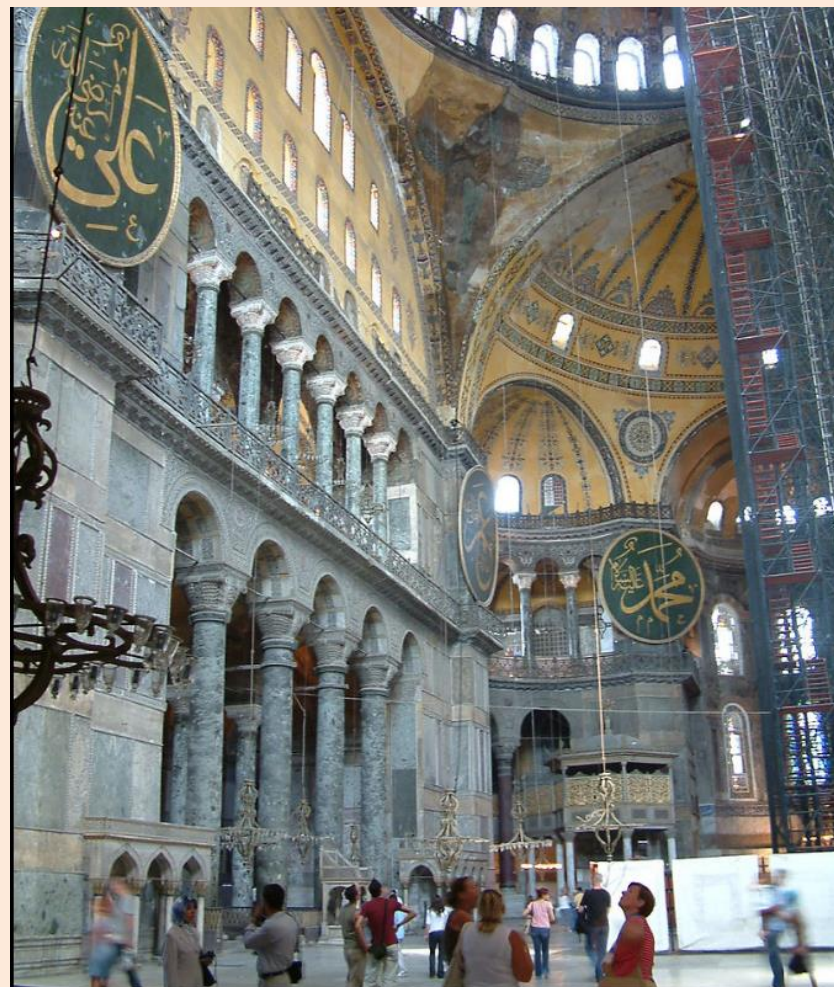
3D prikaz crkve Aja Sofija

Tlocrt crkve Aja Sofija

Kupola na pandantivima crkve Aja Sofija



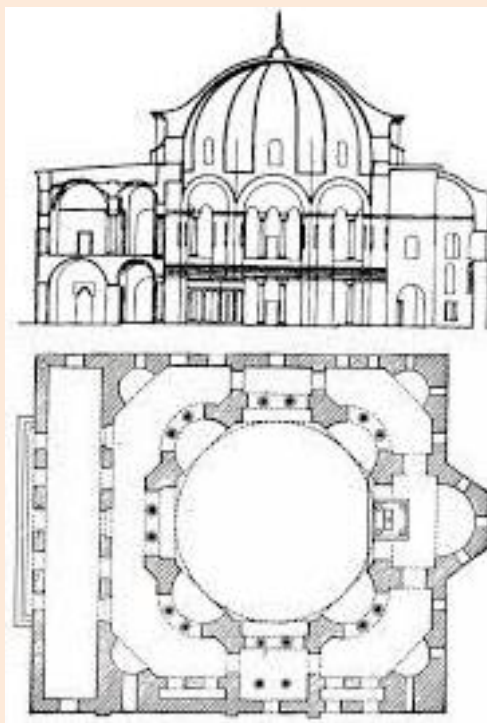
Kupola na pandantivima.
Pojedinačni pandantiv je označen
crveno.



Aja Sofija



2. primjer - crkva svetog Sergija i Bakha, Istanbul, Turska, 6. st.



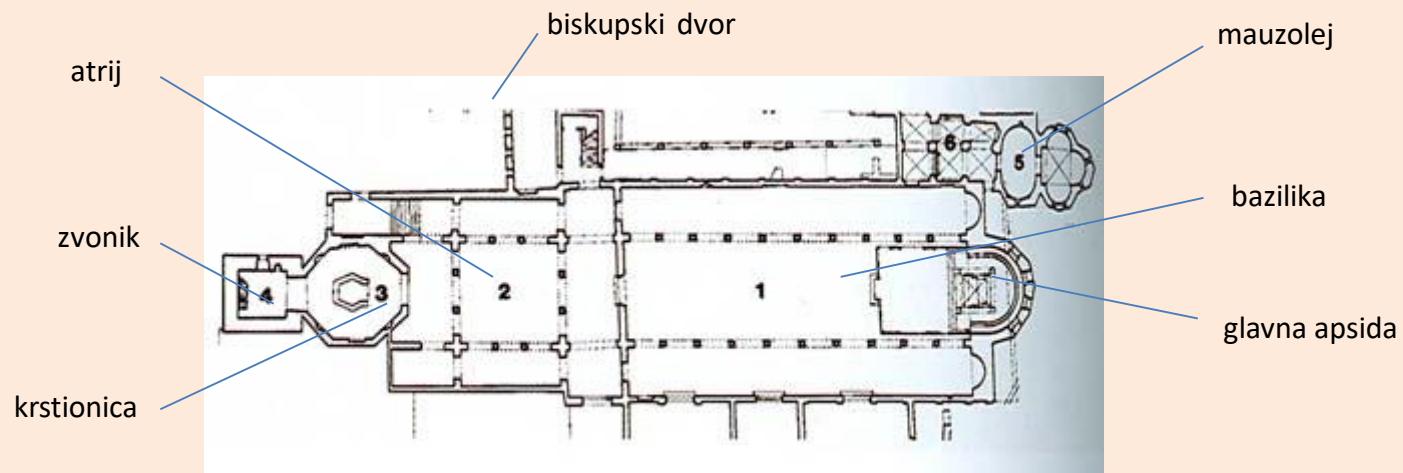
presjek i tlocrt crkve

- karakteristike crkve **zapadnog dijela** Bizantskog carstva
- ranokršćanska bazilika

1. **primjer** – EUFRAZIJEVA BAZILIKA

- Poreč, Hrvatska, 6.st.
- Eufrazijeva bazilika (Eufrazijana) u Poreču jedan je od najljepših sačuvanih spomenika rane bizantske umjetnosti u Europi. Izgrađena je u 6. stoljeću na mjestu ranokršćanske crkve, u vrijeme biskupa Eufrazija i cara Justinijana I., a nalazi se u biskupskom kompleksu. Godine 1997. UNESCO ju je proglasio Svjetskom kulturnom baštinom
- sačuvana je bazilika, atrij, osmerostrana krstionica, biskupski dvor i mauzolej u obliku trolista

- bazilika je longitudinalna, trobrodna građevina, s apsidom na kraju glavnog i bočnih brodova (trostruka je), apside su iznutra polukružne a izvana su zazidane i ne vide se
- brodovi su podijeljeni visokim, širokim arkadama tako da svi brodovi djeluju kao jedinstven prostor, jednako osvijetljen
- ulazni dio čine narteks i atrij, na čijoj se zapadnoj strani nalazi osmerokutna krstionica
- unutrašnjost je ukrašena kvalitetnim mozaicima



Tlocrt kompleksa Eufrazijeve bazilike



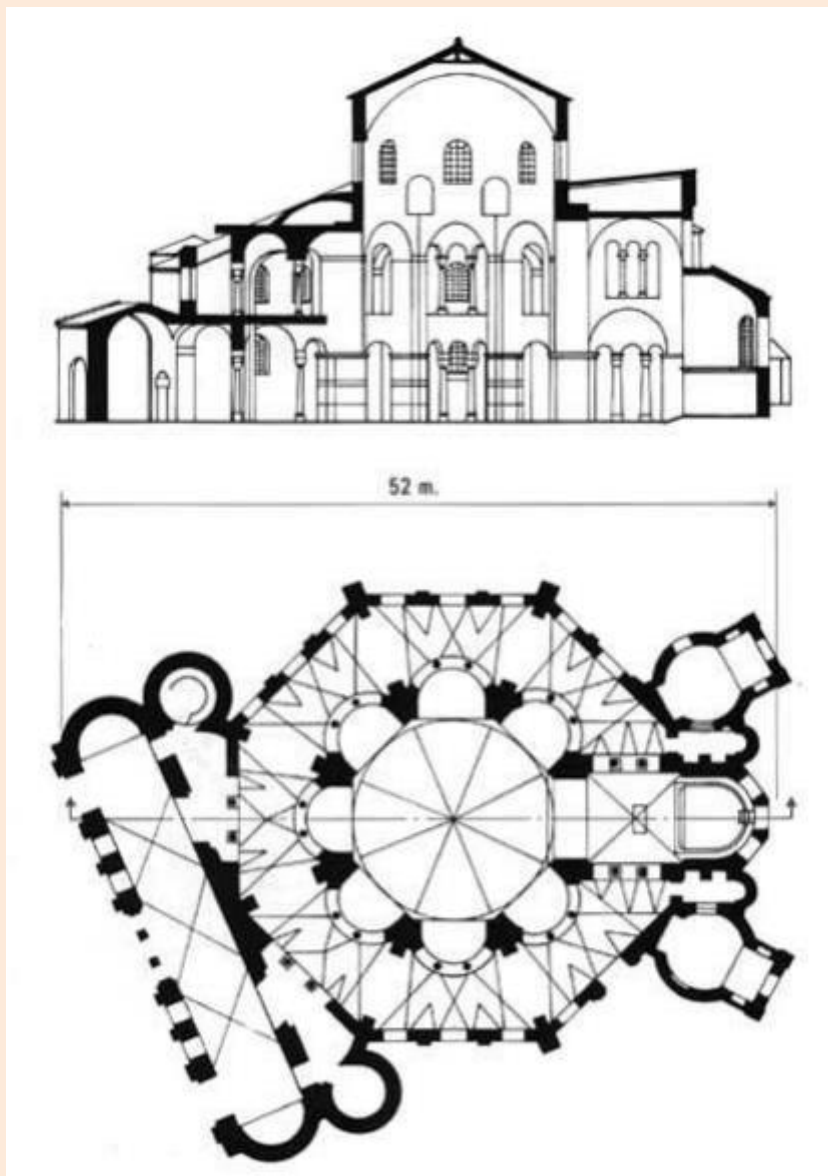
Pogled iz zraka na kompleks Eufrazijeve bazilike



Unutrašnjost Eufrazijeve bazilike

2.primjer – CRKVA SAN VITALE

- Ravenna, Italija, 6. st.
- jedan od najvažnijih primjera bizantske arhitekture na tlu Europe
- osmerokutna, centralna građevina, središnji
- prostor je od ophoda odvojen s osam stubova međusobno povezanih polukružno postavljenim stupovima
- iznad centralnog dijela je kupola, a ophod je pokriven bačvastim svodom
- vanjski izgled je jednostavan, od opeke
- unutrašnjost je bogato ukrašena mozaicima, ima galeriju na katu s koje car prati obred



unutrašnjost crkve San Vitale



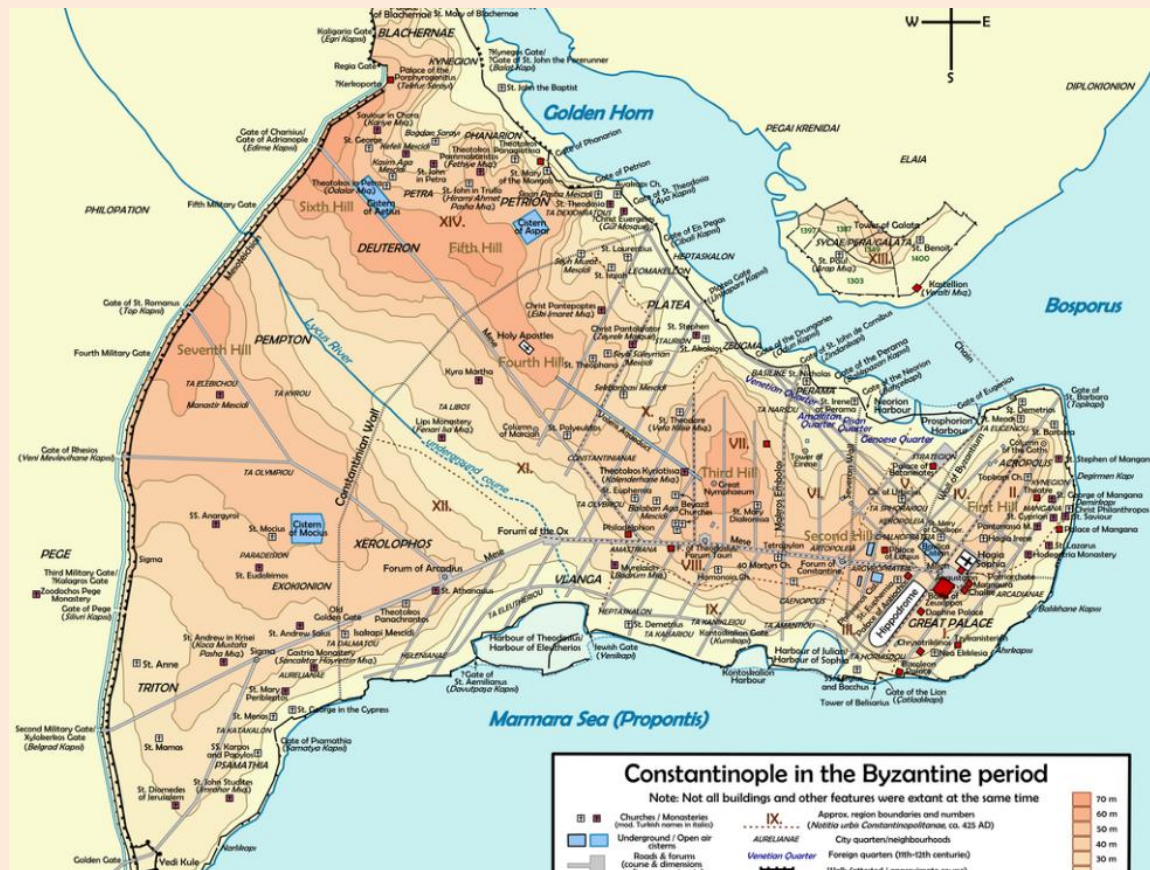
URBANIZAM RANOBIZANTSKOG RAZDOBLJA

KONSTANTINOPOL / CARIGRAD

- staro grčko naselje Bizantium
- 330. g. car Konstantin proglašava Bizantium drugom prijestolnicom Rimskog Carstva
- car Konstantin je proširio grad izvan starih zidina a za cara Teodozija su izgrađene nove, deblje zidine
- izgrađena je carska palača, veliki hipodrom, novi forum, dok je na istočnom dijelu stara grčka jezgra i njezina akropola
- **organizacija grada** – vidljiv je utjecaj antičke prostorne organizacije, grad se širi planski, pravilna mreža ulica (cardo i decumanus), makar se na pojedinim dijelovima grada morala prilagoditi brdovitom terenu
- osim antičkih građevina kao što su forum, hipodrom, carska palača, grade se crkve (AjaSofija)



Konstantinopol



KONSTANTINOPOL u Bizantskom razdoblju



Teodozijeve zidine

SREDNJOBIZANTSKA UMJETNOST

- 2) srednjobizantsko razdoblje 9.st. – 12.st.
(ikonoklazam) – zovemo ga još i makedonskim dobom ili makedonskom renesansom po carevima iz makedonske dinastije
- 1054. g. – raskol Crkve na Rimokatoličku i Pravoslavnu
 - u srednjobizantskoj umjetnosti jako su važni samostani koji određuju karakteristike stila u umjetnosti, brinu se o umjetnicima i potiču njihov rad, jer žive od hodočašća ljudi koji se klanjaju ikonama (ikone se smatralo svetima i čudotvornima)
 - pojava novog tipa crkvene građevine NEA MONI (nova crkva)–petokupolna crkva na upisani grčki križ (grčki križ je jednakokračni)

karakteristike nove crkve

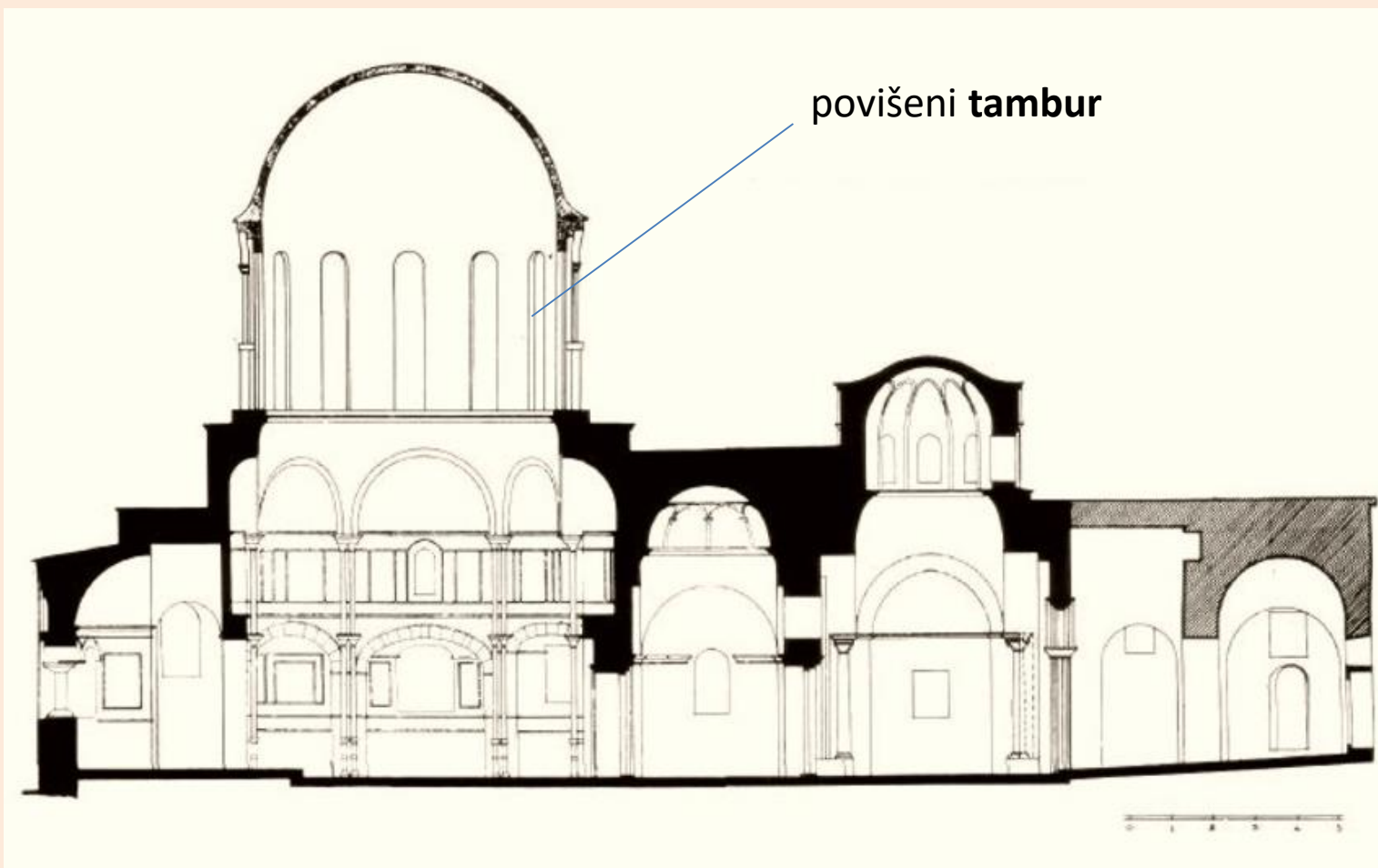
- pojava novog tipa crkvene građevine NEA MONI (nova crkva)– petokupolna crkva na upisani grčki križ (grčki križ je jednakokračni)
- tlocrt je kvadratičan, iznad križišta je kupola na povišenom tamburu, 4 bačvasta svoda pokrivaju krakove križa, u 4 ugla su 4 manje kupole, a unutarnji prostor crkve više nije jedinstven nego usitnjen, crkve su manje i grade se opekom

Samostanski kompleks na grčkom otoku Hiosu

- Manastirski kompleks ima oko 17.000 m² u njemu se nalaze: glavna crkva ("katolikon"), dvije manje crkve (posvećene Svetom Križu i sv. Pantelejmonu) blagovaonica ("trapeza"), monaške ćelije ("kelia"), recepcija "triklinon" i podzemna cisterna ("kinsterna"). Čitav kompleks bio je okružen zidinama (izvorne bizantinske urušili su se za potresa 1822.), na sjeveroistočnom kraju nalazi se obrambeni toranj, koji se ranije koristio kao biblioteka.[2] Izvan zidina, nalazi se monaško groblje s malom kapelom sv. Luke.



presjek kroz „novu crkvu”

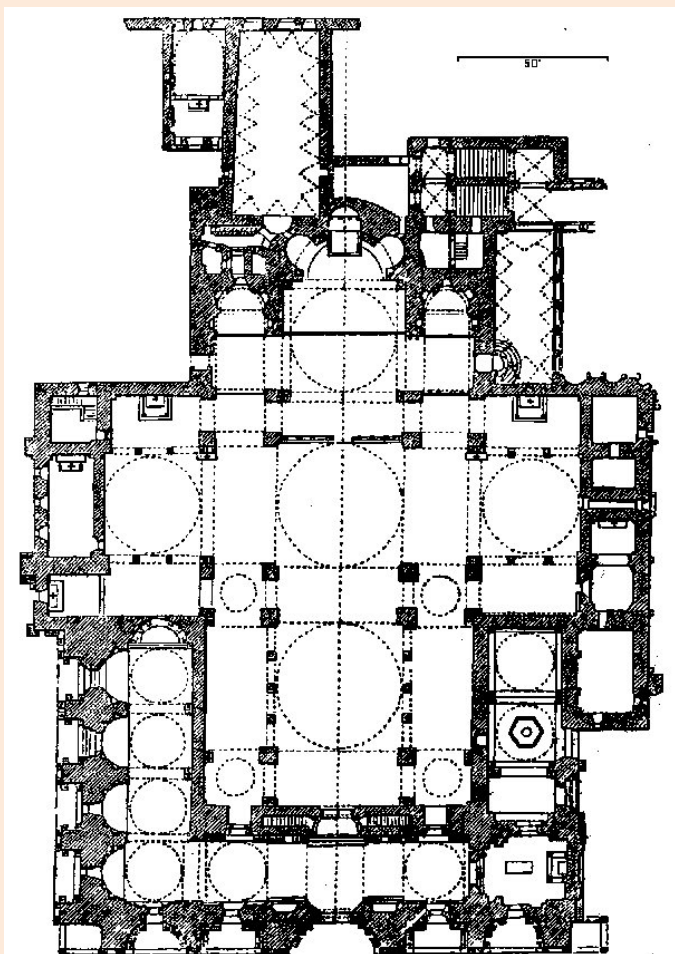


1. primjer – CRKVA SV. MARKA, Venecija, Italija, 11.st.

- najznačajniji primjer srednjobizantske arhitekture na zapadu Europe, vidljiv jak utjecaj Bizanta
- karakterističan je tlocrt grčkog križa upisanog u kvadrat, s kupolama iznad križišta i iznad svakog kraka



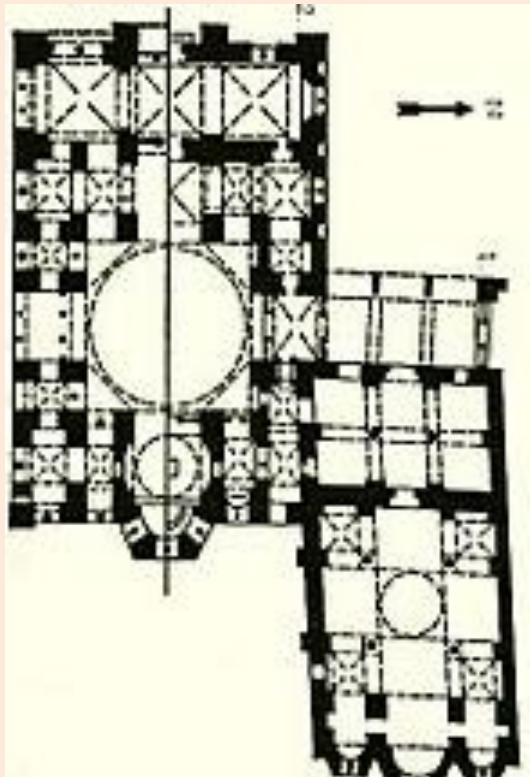
tlocrt crkve sv. Marka i stropni pozlaćeni mozaici



Crkva svetog Marka, Venecija



2. primjer - SAMOSTAN Hosios Lukas (sv. Luka), Fokida , Grčka



RANOBIZANTSKO SLIKARSTVO

- **mozaik**, kao način ukrašavanja zidova u rimskoj umjetnosti dobio je posebnu važnost u Bizantu i postao prisutan u carskim i sakralnim građevinama
- u crkvi San Vitale s obje strane oltara nalaze se raskošni mozaici (Car s pratnjom i Carica s pratnjom) koji simboliziraju i odražavaju moć i slavu carskog dvora(dvor je nosilac stila)
- ti mozaici pokazuju „bizantski ideal ljepote”:
 - visoke istanjene figure, ovalnih glava sa prodornim očima, povijenim obrvama, dugog i tankog nosa, malih usta, malih stopala u odnosu na veličinu tijela, te raskošno dekorirane odjeće ispod koje se ne naziru konture tijela
- svaka scena je lišena pokreta
- likovi na tim mozaicima su tipizirani, statični, ceremonijalni, ogromnih očiju
- boje su umjerene, a obilato se koristi zlatna
- prikaz je plošan, nema iluzije prostora
- teme su religiozne ili iz života careva
- kompozicija je horizontalna

primjeri ranobizantskog slikarstva

1. **primjer** – Car Justinijan s pratnjom, mozaik iz crkve San Vitale, Ravenna, 6. st.



2. primjer – Carica Teodora s pratnjom, mozaik iz crkve San Vitale, Ravenna, 6. st.



3. primjer – mozaici iz Eufrazijeve bazilike, Poreč, Hrvatska 6. st.

- u apsidi Bogorodica s djetetom, sa svake strane jedan anđeo i nekoliko likova (s desne strane je Eufrazije koji u rukama drži model crkve), središnje mjesto u apsidi obično zauzima Krist, a ovdje Bogorodica
- Krist kralj u pratnji apostola – mozaik na trijumfalnom luku ispred glavne apside



SREDNJOBIZANTSKO SLIKARSTVO

-u srednjobizantskom razdoblju javlja se mozaik, freska, minijatura, ikona

-**ikona** je naziv za pomičnu sliku izrađenu na drvu ili platnu, vjerske tematike

-**minijatura** (minij=crvena olovna boja) – sličica kojom se ukrašava tekst

- **ikonostas** – oltarna pregrada u Istočnoj crkvi, pokrivena ikonama raspoređenim po određenim pravilima



minijatura



ikonostas

- razdoblje **ikonoklazma** - ikonoborci (protivnici ikona) i ikonofili (pristaše slikanja ikona) – borba traje oko 100 godina, pobjedom ikonofila
- crkva se ukrašava prizorima koji su postavljeni na način da svaki prizor ima točno svoje određeno mjesto (Krist u kupoli, Bogorodica s djetetom u apsidi, još se prikazuje Kristov život, sveci, mučenici)
- u pozadini se koristi zlatna ili plava boja
- na slici dominira crna linija koja izvlači i naglašava detalje lica, naročito oči

1. primjer KRIST PANTOKRATOR (Krist Gospodar Svemira), mozaik, kupola crkve u Dafni, Grčka, 11.st.

